

Araştırma Makalesi/Research Article

SON DÖNEM DİVAN ŞAİRLERİNDEN NÂTİKÎ'NİN MANZUM KASİDE-İ EMÂLÎ TERCÜMESİ

Translation of the Poetic Qasida-i Amali by Nâtıkî, One of the Late Period Divan Poets

Prof. Dr. Yunus KAPLAN

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Osmaniye, Türkiye.
yunuskaplan80@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2421-253X

Geliş/Received: 27.01.2026

Kabul/Accepted: 28.03.2026

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem
Çift Taraflı Kör Hakem

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Etik beyan:

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Lisans: CC BY-NC 4.0

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'un Editör ve Yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

ÖZ

Oldukça zengin bir müktesebata sahip olan klasik Türk edebiyatı geleneğinde çeşitli vasıflarda sayısız eser kaleme alınmıştır. İslami umdelerin toplum nezdinde yerleşmesini sağlamak ve fertlerde sağlam bir itikadi şuur oluşturmak amacıyla Arapça yazılan eserlerin Türkçeye yapılmış olan manzum tercüme ve şerhleri de bunlar arasında yer alır. Ka'b b. Zühayr'ın *Kasîde-i Bürde'si*, Ebu'l-Feth Büstî'nin *Kasîde-i Nûniyye'si*, Ebû Nasr Muînüddîn Ahmed et-Tantarânî'nin *Kasîde-i Tantarâniyye'si*, İbnü'n-Nahvî'nin *Kasîde-i Münferice'si*, İbn-i Fâriz'ın *Kasîde-i Hamriyye'si* ve Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin *Kasîde-i Bür'e'si* bu meyanda nazmen Türkçeye tercüme edilip akla gelen ilk eserlerdir. Bunlar dışında Sirâceddîn Ali b. Osman el-Üşî'nin akaidname türünde nazmettiği *Kasîde-i Emâlî* de nazmen Türkçeye tercüme edilip şerhi yapılan eserlerdendir. Şimdiye kadar yapılan bilimsel çalışmalar vesilesiyle bu kasidenin 13 adet Türkçe manzum tercümesi tespit edilerek ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. *Kasîde-i Emâlî*'ye nazmen yapılan tercümelere biri de son dönem şairlerden Ahmed Dursun Nâtıkî'ye (öl. 1863) aittir. Kaynak metindeki Arapça beyitlerin ikişer beyitle Türkçeye çevrildiği ve tercüme tarihi belli olmayan bu eser toplam 138 beyitten müteşekkildir. Bu çalışmada Nâtıkî'nin bu manzum tercümesinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunulmuş, akabinde çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uşî, Kasîde-i Emâlî, 19. yüzyıl, Nâtıkî, manzum tercüme.

ABSTRACT

The classical Turkish literary tradition, possessing a rich heritage, has produced countless works of various kinds. Among these are the verse translations and commentaries into Turkish of works written in Arabic, aimed at establishing Islamic principles within society and fostering a strong sense of faith in individuals. Examples include Ka'b b. Zuhayr's *Qasida-i Burda*, Abu'l-Fath Busti's *Qasida-i Nuniyya*, Abu Nasr Muinuddin Ahmed al-Tantarani's *Qasida-i Tantaraniyya*, Ibn al-Nahwi's *Qasida-i Munfarija*, Ibn Fariz's *Qasida-i Hamriyya*, and Muhammad b. Sa'id al-Busiri's *Qasida-i Bur'a* is one of the first works that comes to mind in this context. Apart from these, the *Qasida-i Amali*, a work in the genre of creed composed by Sirâceddîn Ali b. Osman el-Üşî, is also among the works that have been translated into Turkish in verse and commented upon. Through scholarly studies to date, 13 Turkish verse translations of this qasida have been identified, and their texts have been made available to the academic world. One of the verse translations of *Kasîde-i Emâlî* belongs to Ahmed Dursun Nâtıkî (d. 1863), one of the later period poets. This work, which consists of 138 verses in total, translates the Arabic couplets from the source text into Turkish in pairs, and the translation date is unknown. This study evaluates the formal and thematic characteristics of Nâtıkî's verse translation, followed by a presentation of the transcribed text.

Keywords: Ushi, Qasida-i Amali, 19th century, Natiki, verse translation.

Giriş

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde İslâmî inanç esaslarını topluma benimseterek itikadî ve amelî bakımdan ideal bir mümin profilinin yakalanmasına vesile olmak üzere dinî muhtevalı birçok eser kaleme alınmıştır. “İslâm’ın temel ilke ve kaideleri, inanılması zaruret arz eden hükümleri” anlamına gelen ve gayesi “iman esaslarının felsefesini yaparak kişilerin imanını taklitten kurtarmak, doğru yolu arayanları irşad etmek, bâtil ve bid’at ehlinin görüş ve itirazlarını aklî ve ilmî delillerle çürütmek suretiyle iman esaslarını savunmak” (Kılavuz, 1989, s. 212-14) amacıyla tanzim edilen akaidnameler de bunlar arasında yer alır. Bu türdeki eserlerin çoğu mensur olarak telif edilmiş olsa da daha hızlı öğrenilmesi ve ezberlenmesi yanında uzun süre hafızada tutulabilmesi cihetiyle manzum yazılanlar da olmuştur.

Türkçe kaleme alınan manzum akâidnâmelerin eldeki mevcut örnekleri arasında Nahîfî'nin *Tevhîd-i Hak'ı*, Rızâî'nin *Nazmu'l-Le'âlî'si*, Vecîhî Paşazâde'nin *Kasîde-i İtikâdiyye'si* ve Veled Çelebi İzbudak'ın *Türkçe İtikad Manzûmesi* (Akçay, 2011, s. 72) gibi telif olanları bulunsa da bu türdeki eserlerin kahir ekseri Arapçadan tercüme şeklinde kaleme alınmıştır. Bu anlamda Arapça nazmedilen İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe'nin *el-Fıkhu'l-Ekber* ve *el-Vasıyye'si*, Hızır Bey'in *Kasîde-i Nûniyye'si*, Birgivî'nin *Vasiyetnâme'si*, Sirâceddîn Ali b. Osman el-Ûşî'nin *Kasîde-i Emâlî'si* ile Molla Câmi'nin Farsça *İtikadnâme'si* (Akçay, 2011, s. 16) Türkçeye tercümesi yapılan, akla ilk gelen eserlerdir.

Türkçe bu manzum tercüme içinde günümüzde Kırgızistan sınırları içerisinde kalan Oş (Ûş) şehrinde dünyaya gelen Ebû Muhammed Siracüddin Ali b. Osman b. Muhammed el-Fergânî el-Hanefî el-Ûşî et-Teymî (ö. 575/1179) tarafından Mâtüridiyye akaidine dair tanzim edilen *Kasîde-i Emâlî'nin* ayrı bir yeri vardır.

Kasîde-i Emâlî, daha çok beyitlerinin son kelimeleri “lâm” harfiyle bittiği için *el-Kasîdetü'l-Lâmiyye fi't-Tevhîd* ve “Yekûlu'l-'abdü fi bed'il-emâlî” şeklindeki başlangıcına atfen *Kasîdetü Yekûlu'l-'abd* veya *Bed'ul-Emâlî* şeklinde anılmakla birlikte *Kasîdetü'l-Hanefiyye* ve *Lâmiyye-i Kelâmiyye* şeklinde de literatürde yer almıştır. Aruzun “mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün” kalıbıyla nazmedilen *el-Emâlî'nin* 67 veya 68 beyitlik bazı basma ve yazma nüshaları olmakla beraber genellikle 66 beyitten ibaret olduğu kabul edilir (Özervarlı, 1995, s. 73).

İslâm akaidinin temel konularını ilâhiyyât, nübüvvât ve sem'iyât şeklindeki klasik şemaya genellikle sadık kalarak işleyen kaside, konusunun tevhid olduğunu belirten bir beyitle başlayıp Allah'ın zâtının ve sıfatlarının ele alındığı beyitlerle devam eder. Bu bölümde halku'l-Kur'ân, rü'yetullah, haberî sıfatlar, insan fiili ve aslah gibi konulara temas edilmiş, ayrıca bu mevzularda Ehl-i sünnete muhalif görüşler ileri süren fırkalara karşı zımnî tenkitler yöneltilmiştir. Eserde nübüvvete dair konular özetlendikten sonra evliyanın kerametlerinin hak olduğu vurgulanmıştır. Hulefâ-yı Râşidîn arasında Ehl-i sünnet tarafından yapılan geleneksel fazilet sıralamasının ardından ashaba dil uzatmanın dinen câiz olmadığı ifade edilmiştir. *el-Emâlî'nin* daha sonraki beyitlerinde ağırlıklı olarak iman konusu ele alınmış ve Ehl-i sünnetin tekfir anlayışı dile getirilmiştir. Tekvin ile mükevven arasındaki ilişki, ma'dûma şey denilip denilemeyeceği gibi itikadî ekoller arasındaki tartışmalı bazı kelâm problemlerine işaret eden beyitlerden sonra ölüm, ölüm sonrası hayat ve ahiret hâlleri ele alınmıştır. Kaside, müellifine hayır duada bulunulmasını temenni eden beyitlerle sona erer (Özervarlı, 1995, s. 73).

Özellikle manzum olması ve akaide dair özlü bilgiler vermesi nedeniyle öğrenimi ve ezberlenmesi bakımından kolaylık sağlayan bu akâid risâlesi, medreselerin başlangıcında okutulan akaid ve kalam metinleri arasında oldukça rağbet görmüştür. Pek çok defa istinsah edilmiş, üzerine tercüme ve şerh olarak birçok çalışma yapılmıştır. Birçok kütüphanede nüshalarının bulunması ve müsteşriklerce de farklı dillere tercümelerinin yapılmış olması (Özervarlı, 1995, s. 73) eserin halk arasında çok fazla rağbet gördüğüne işaret etmektedir.

İslâm coğrafyasında büyük bir şöhret bulan *Kasîde-i Emâlî'nin* Arap ve Fars dillerinde birçok şerh ve tercüme bulunmaktadır. Bu meşhur kaside, Türk şârih ve mütercimlerin de ilgisine mazhar olmuş ve eserin birçok kez Türkçeye şerhi ve tercümesi yapılmıştır. Hemen hemen her dönemde örnekleri görülen bu Türkçe şerh ve tercüme tespitini sadedinde ilk derli toplu çalışmanın

sahibi olan Mevlüt İlhan (2016), "Kasîde-i Emâlî'nin Türkçe Tercümeleri" başlıklı yüksek lisans tezinde Emâlî kasidesinin 12 adet Türkçe şerhiyle birlikte; 10'u manzum, 2'si ise mensur olmak üzere toplam 12 Türkçe tercümesinin varlığını tespit etmiştir.

III. Murad dönemi (1574-1595) âlimlerinden Muhammed b. Malkoça'nın (öl. ?) *Şerh-i Lâmiyye-i Kelâmiyye*'si şimdilik *el-Emâlî*'nin bilinen ilk Türkçe şerhidir. Le'âlî'nin (öl. 1563) *Şerh-i Kasîde-i Emâlî*'si, Feyzî-i Kefevî'nin (öl. 1614 veya 1643) *Rûhu'n-Nüfûs*'u, Ahmed Karahisârî'nin (öl. 1631'den sonra) *Şerh-i Kasîde-i Emâlî*'si, Halil b. Îsâ el-Akkirmânî'nin (öl. 1719'dan sonra) *Fevâ'idü'l-Emâlî ve Ferâ'idü'l-Le'âlî*'si, Alî b. Mustafâ Enderûnî (öl. 1752'den sonra), Ahmed b. Mehmed Emîn İstanbulî (öl. 1753'ten sonra), Derûnîzâde Mehmed Hulûsî b. Abdullâh (öl. 1753), Kudsî (öl. 1804), Ömer b. Alî İbrâhîm Burdurî (öl. ?), Mahmûd el-Hamîdî (öl. ?) ve Köstendilî Şinâsî Kadî'nin (öl. ?) şerhleri Türkçe diğer şerhler arasında yer alır (İlhan, 2016, s. 27).

İlhan (2016, s. 26), söz konusu çalışmasında Şeyhülislâm Hoca Sadeddîn, Şem'î Şem'ullâh, Feyzî, Visâlî, Sinân İzzî, Ebû Muhammed bin Mustafa ve İbn Bâlî'nin Türkçe manzum tercümeleriyle birlikte mütercimi meçhul üç adet manzum tercüme dışında Abdurrahmân ed-Darîr ve meçhul bir mütercimnin mensur tercümelerinin varlığını ortaya koymuştur.

İlhan'ın çalışmasında tespit ettiği söz konusu bu 10 manzum Türkçe tercüme dışında da daha sonra yapılan bazı çalışmalarda *Kasîde-i Emâlî*'nin bilinmeyen manzum tercümelerinin varlığı ortaya çıkarılmıştır. Bu meyanda yapılan son çalışmalarda mevcut tercümelere; Kudsî (öl. 1804) (Demir, 2017), Sâbir (öl. ?) (Güler, 2023) ve Mehmed Sa'îd Efendi'nin (öl. 1767) (Kaplan 2024) Türkçe manzum tercümeleri de eklenmiştir. Mezkûr çalışmalarla birlikte *Kasîde-i Emâlî*'nin Türkçe manzum tercümelerinin sayısı 13'e ulaşmıştır.

Birçok eser türünde olduğu gibi kütüphane katalogları ve eserlerin gözden geçirilmesi neticesinde *Kasîde-i Emâlî*'ye yazılan tercüme sayısı da her geçen gün artmaktadır. Bu meyanda yapılan taramalar neticesinde son dönem divan şairlerinden Nâtıkî'nin de böyle bir manzum tercüme kaleme aldığı tespit edilmiştir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda ilim âleminin haberdar edildiği bu 13 manzum tercüme dışında, son dönem divan şairlerinden Nâtıkî de *Kasîde-i Emâlî*'ye manzum tercüme kaleme almıştır. Aşağıda bu çalışma vesilesiyle gün yüzüne çıkan Nâtıkî'nin manzum *Kasîde-i Emâlî* tercümesinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunulduktan sonra çeviri yazılı metnine yer verilmiştir.

1. Nâtıkî'nin Hayatı ve Eserleri

1199/1785 yılında Ardahan'ın Dedegül Köyü'nde doğan Nâtıkî'nin asıl adı, Ahmed Dursun'dur. Babasının adı, İshak bin Halil'dir. On beş yaşına kadar köyünde eğitim almış, daha sonra Kars'ta tahsiline devam edip Kars müftüsü Hacı Süleyman Efendi'den icazet almıştır. 1817 yılında 33 yaşında iken Erzurum'a gelen Nâtıkî, burada Lala Paşa Camii'nde vaaz vermeye başlamış ve Karslı Vaiz Dursun Efendi diye tanınmıştır. Sultan Abdulmecîd'e sunduğu iki eserinden dolayı kendisine maaş bağlanmış ve müftü tayin olunmuştur. Erzurum'da on bir sene müftülük yaptıktan sonra 1857'de azledilmiştir. Nâtıkî müftü olduktan sonra halk arasında "Koca Müftü" olarak anılmıştır. Azlinden sonra ölümüne kadar hayatını seyahatle geçiren Nâtıkî, tekrar Erzurum'a dönmüş ve 1280/1863 yılında vefat etmiştir. Erzurum'da Karskapı Mezarlığında medfundur (Erkal, 2013).

Devrinin önemli âlimleri arasında gösterilen Nâtıkî, mantık alanında kendini yetiştirmiş ve bu alanda önemli eserleri Türkçeye çevirmiş veya şerh etmiştir. Bu şerhleri yıllarca Erzurum medreselerinde okutulmuştur. İlmî yönü yanında şairliğiyle de meşhur olan Nâtıkî, telif ve tercüme olmak üzere birçok eser kaleme almıştır. Şairin şimdiye kadar tespit edilen eserleri şunlardır:

Dîvân: Mürettep hâldeki *Dîvân*'da 1 dibace, 1 manzum hasbihal, 16 kaside, 68 tarih, 112 gazel, 2 manzum mektup, 1 münacat, 1 tahmis, 2 muhammes, bazıları tarihli 68 rubai, bazıları tarihli 69 müfred, 6 muamma ve sonunda Nâtıkî'nin hâl tercümesi vardır. 1271/1857 yılında tertip edilen eser, Sultan Abdulmecîd'e sunulmuştur (Erkal, 2002, s. 130).

Mecma'u'l-Fevâ'id ve Ma'denü'l-Ferâ'id: 1225/1839 yılında yazılan eser, İbn Âcurrûm'un *el-Mukaddimetü'l-Âcurrûmiyye* adlı nahiv eserinin şerhidir (Erkal, 2013).

Kürrâse-i Nâtıkî (Nâtikiyye): Farsça *Lügat-i Hâcib* isimli eserin şerhidir. 1237/1822 yılında yazılan eserde Hâcibî'nin lüğatindeki 91 beytin şerhi yapılmıştır (Gıynaş, 2022).

Terceme-i Nâtıkî: İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye atfedilen Arapça sarf kitabı olan *Maksûd* isimli eserin tercüme ve şerhidir (Erkal, 2013).

Nazm-ı Nâtıkî: *Bâb-ı Şurût Risalesi*'nin üç bölüm hâlinde nazma çevrildiği eserdir. 1223/1808 yılında yazılan ve 103 beyitten müteşekkil olan eserde namaz ve abdestin farz, sünnet ve müstehap gibi rükünleri anlatılmıştır.

Takrizâtu Ebyât: Dibace, mukaddime, üç bölüm ve hâtimedden oluşan eserde, Taftazânî'nin *Muhtasaru'l-Ma'ânî* isimli eserinden yaklaşık 280 beyit takriz edilerek hangi bahirlerden geldiği şerh edilmiştir. Yazımına 1247/1831 yılında başlanmış ve 1253/1837 yılında tamamlanmıştır (Şimşek, 2020, s. 606-608).

Şair hakkında bilgi veren bazı kaynaklarda *Şerh-i Hediyyetü's-Sıbyan* adında bir eserinin varlığından daha bahsedilse de Gıynaş (2022, s. 10), şairin böyle bir eserinin olmadığını, yanlışlığın *Nâtikiyye* adlı manzum sözlük şerhinin kataloğlara bu adla kaydedilmesinden kaynaklandığını belirtir.

Şairin haklarında bilgi verilen bu altı adet eseri dışında bu çalışmanın konusunu teşkil eden *Kasîde-i Emâlî*'ye yazdığı manzum tercümesi de mevcuttur. Eser hakkında aşağıda ayrıntılı bilgi verilmiştir.

2. Kasîde-i Emâlî Tercümesi

2.1. Nüsha Tavsifi

Nâtıkî'nin *Kasîde-i Emâlî Tercümesi*'nin şimdilik bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesinde İbn Mirza Koleksiyonu 63-6 numarada *Bed'ü'l-Emâlî* adıyla kayıtlıdır. Mecmua hüviyetini haiz bir yazmanın 27b-34a sayfalarında yer alan Nâtıkî'nin manzum tercümesi dışında bu yazmanın 1b-6b sayfalarında Molla Câmî'nin *Cilâü'r-Rûh'u*, 7b-12a sayfalarında Nâtıkî'nin *Nazm-ı Nâtık* adlı manzum *Şurûtu's-salât*'ı, 13b-20b sayfalarında Arapça bir kaside, 21b-25a sayfalarında çeşitli manzumeler ve 25b-26a sayfalarında ise sarf hakkında Arapça bir risale mevcuttur. 205x150-150x95 mm ölçülere sahip olan Nâtıkî'nin tercümesi talik hatla, 15 satır ve çift sütun hâlinde kaydedilmiştir. Tercümesi yapılan Arapça beyitleri belirginleştirmek için üstlerine kırmızı mürekkeple çizgiler çekilmiştir. Sonda Nâtık b. İshâk tarafından kaleme alındığına dair ferağ kaydı bulunsa da istinsah/tercüme tarihi verilmemiştir.

2.2. Şekil, Muhteva, Dil ve Üslup Özellikleri

Nâtıkî'nin kendi hatt-ı destiyle kayda geçirilen *Emâlî Tercümesi*'nin telif tarihi belli değildir. Mütercim eser sonunda ferağ kaydına yer vermiş ancak tercüme tarihine dair herhangi bir malumat paylaşmamıştır. Mukaddime ve hatime bölümlerinden mahrum oluşu da eserin nerede, ne zaman ve kime ithaf edildiği gibi birtakım bibliyografik bilgi çıkarımlarında bulunulmasına imkân vermemektedir.

Mütercim, Arapça 68 beyti, ikişer beyitle Türkçeye tercüme etmiştir. Arapça beyitlerin ikişer beyitle tercüme edilmesi yönüyle eser, aynı türdeki Şem'î ve Sinan İzzî'nin tercümeleriyle benzerlik gösterir. Mukaddime bölümünün olmadığı eserde doğrudan tercümeğe geçilmiş, beyitlerin tercümeleri bittikten sonra Allah'a duada bulunulan iki beyitle eser bitirilmiştir. Tercüme, duada bulunulan bu son iki beyitle birlikte toplam 138 beyitten müteşekkildir.

Kaynak metinden tercümesi yapılan “سردت قصيدة في اهل دين / من التوحيد بخير من مثال” ve Türkçede “Tevhitte en hayırlı bir örnek olarak din ehli/dindarlar hakkında bir kaside serdettim.” anlamına gelen Arapça 68. beyit, *Kasîde-i Emâlî*'nin şimdiye kadar varlığı tespit edilen tercüme ve şerhlerinde bulunmamaktadır.

Manzum tercümeyle kaynaklık eden Ali b. Osman b. Muhammed el-Ûşî'nin *Kasîde-i Emâlî*'si aruzun hezec bahrinin "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla nazmedilmiştir. Nâtıkî de tercümesini kaynak eserdeki aruz kalıbıyla kaleme almıştır. Tanzim edildiği aruz kalıbı itibarıyla Şem'î, Sinan İzzî, Hoca Sadeddin, Feyzî, Visâlî, İbn Bâlî, Kudî ve Sâbir'in manzum tercümelemleri ile mütercimi meçhul olan üç manzum tercümeyle aynı aruz kalıbına sahiptir.

Birkaç mısra da karşılaşılan vezin kusuru dışında mütercim, eseri aruza tatbik etmede genel anlamda başarılıdır. Her şairin sıkça başvurduğu med, imale ve zihaf gibi birtakım aruz tasarruflarına Nâtıkî'nin tercümesinde de tesadüf edilmektedir.

Arapça beyitlerin tercümesi olan Türkçe beyitler, kendi içlerinde "xa xa" şeklinde kafiye şemasına sahip olup sadece asli kafiye harfi, yani reviden oluşan mücerred kafiyeyle tanzim edilmiştir. Eser, tanzim edildiği kafiye türü itibarıyla *Kasîde-i Emâlî*'nin manzum tercümelemleri arasında yer alan Visâlî'nin tercümesiyle ortak özelliğe sahiptir.

Nâtıkî'nin tercümesinde muhteva bakımından büyük oranda kaynak metne sadık kalınarak kelime veya ibarelerin birebir karşılıklarının verildiği lafzî tercümenin izleri de görülmekle birlikte, kaynak metnin manasının hedef dile aktarımının amaçlandığı manevî (tefsirî) tercüme yönteminin özellikleri daha ağır basmaktadır.

Manevî tercüme türünde, kaynak metnin ifade ettiği 'mana' esas alındığından bazı lafızlar hedef dilde tercüme edilmeyebilir, tercümede atlanabilir veya bazı kelimeler ilave edilebilir. Manaya sadık kalınarak yapılan bu tercüme türünde, anlam ve yorum merkezli tercümede mütercim asıl metindeki ifadeleri iyice anladıktan sonra, bu lafızların delalet ettiği mana ya da mefhumunu, anlamı anlamına hedef dile kendi ifadesiyle aktarır (Yılmaz, 2016, s. 3).

Bu meyanda eserin manevî tercüme özelliklerine sahip olan beyitlerden ikisi, örnek teşkil etmesi bakımından aşağıya alınmıştır.

Nâtıkî, kaynak metindeki "وما التشبيه للرحمن وجها / فصن عن ذاك أصناف الأهالي" "Hiçbir şekilde Rahman (olan Allah) için (zat ve sıfat yönünden mahlukatına) benzetme (doğru) olmadı. (Öyle ise) sen Ehl-i sünneti, bun(un gibi batıl inanış)lardan korusun!"¹ anlamına gelen beyti;

Müşâbihden münezzehdir şifâtı
Teşâbühdən muqâddes zât[ı] haqqâ (b. 25)

Ne kendi bir şey'e beñzer ne bir şey'
Anıñ vechine ey aşnâf-ı aqvâ (b. 26)

şeklinde nazmen Türkçeye tercüme ederken; "لأهل الخير جنات و نعمى / وللكفار إدراك النكال" "İyilik ehli (olan müminler) için cennetler ve nimetler vardır. Kafirler için de cezaya (cehenneme) kavuşmak vardır." anlamındaki beyti ise

Şevâb ehline lâ-yuḥşâ ni' amât
Virilür cennet ü ḥürî muṭarrâ (b. 35)

Heme küffâr ile ehl-i nifâka
Cehennemdir maḳarr ey ehl-i belvâ (b. 36)

şeklinde tercüme etmiştir.

Bu beyitlerde de görüleceği üzere Nâtıkî, tercüme beyitlerde manevî tercüme usulü mucibince kaynak metni daha anlaşılır hâle getirmek için birtakım kelime eklemelerinde bulunmuş; ancak bu kelimeler, kaynak metindeki beyitlerin anlamında sapmalara sebebiyet vermemiş bilakis anlamı pekiştirmiştir.

¹ İnceleme ve metin kısmındaki Arapça beyitlerin Türkçe nesre tercümelemleri M. Sadi Çöğenli'ye aittir (bkz. Çöğenli, 2005).

Klasik Türk edebiyatında tercüme edilen kaynak metinlerdeki özel isimler, kültürel özellikleri bulunan kelimeler, deyimsele ifadeler, dilde sapmalar ve belagat özellikleri yanında; nazım şekli, vezin ve kafiye gibi şekilsel özellikler gibi birçok zorluğu bünyesinde barındırmış olmasına rağmen özellikle Arapça veya Farsça manzum metinler yine manzum olarak Türkçeye tercüme edilmiştir (Yazar, 2011, s. 155). Hâl böyle olunca yapılan bu tercümelerde mütercimler gerek ifade gerekse de bazı kelime ve ibarelere Türkçe karşılık bulmada zaman zaman çeşitli müşküllerle karşılaşmışlardır. Bu müşküller, kaynak eserdeki kelimelerin karşılığı verilmeden aynen tekrar edilerek veya bu kelimelere karşılık Arapça veya Farsça kökenli kelimeler kullanılarak aşılmaya çalışılmıştır (Kaplan, 2021, s. 71).

Klasik Türk edebiyatı geleneğinde kaleme alınan tercüme türündeki eserlerde yaygın olarak görülen bu özellikler, Nâtıkî'nin tercümesinde de mevcuttur. O da birçok mütercim gibi tercüme ettiği beyitlerde kaynak metin olan *Kasîde-i Emâlî*'de geçen kelime ve ibarelerden bazılarını aynen kullanma yoluna gitmiştir. "Müdebbir, mukaddir, zevâl, cihât, sitte, müsemmâ, basîret, ba'z, iştîmâl, cüz', tecezzî, fevk, asnâf, nisâ, 'avn, i'tizâl, asfiyâ, ahhâ, 'avâl, ünsâ, nevâl, delâ'il, imtisâl, ef'âl, irtidâd, sekr, ma'dûm, mükevven, tekvîn, sehat, küffâr, a'mâl, kebâ'ir, mercû" ve "ba'de'l-ba's, bilâ-vasfu't-tecezzî, lâ-yebkâ mukîmâ" hem *Kasîde-i Emâlî*'de hem de Nâtıkî'nin manzum tercümesinde yer alan müşterek kelime ve ibareler arasında yer alır. Verilen örneklerden üçünü ihtiva eden iki beyit aşağıda gösterilmiştir:

Müdebbirdir umûr-ı halk ıarrâ
Mukaddirdir bilâ-^çavn u naşârâ (b. 6)

Zih[i]nde haq durur cüz'ün vücûdı
Bilâ-vasfu't-tecezzî aña cânâ (b. 19)

Benzer şekilde kaynak metindeki bazı Arapça kelimelere Türkçe karşılık bulmada zorlanan mütercim, bu zorluğu kelimelerin müstaklarını kullanmak suretiyle aşma yoluna gitmiştir. "Muvassaf/evsâf, ittisâl/tavassul, evlâd/mevlûd, teşbîh/müşâbih, hâl/ahvâl, inâs/ünsâ, halk/mahlûk, ihtilâf/hilâf, fazl/efzal, fazl/fazîl, rüchân/râcih, i'tibâr/mu'teber, tekvîn/mükevven" ve "rızk/erzâk" bu kabilden kelimelerdir.

Nâtıkî'nin tercümesinde başvurduğu usullerden biri de bazı beyitlerde birtakım Arapça ibare, söz kalıpları ve mısralara yer vermiş olmasıdır.

Anî emrindedir arz u semâvât
Hüve'l-ferdü'l-ehad rabbi'l-berâyâ² (b. 32)

Vü zû-^çaqla cehâlet ^çözr olmaz
Be-Hallâku'l-arâzi^ç ve's-şüreyyâ³ (b. 81)

Kullanılan Arapça ibare ve söz kalıpları dışında mütercim, kaynak metnin hem Arapça olması hem de eserin muhtevası itibarıyla tercümesinde çok fazla Arapça kelime kullanmıştır. Mana, vezin ve kafiye mecburiyetinden de kaynaklanan bu kullanımlar yer yer metnin dilinin ağırlaşmasına sebep olmuştur. Arapça kelimelerin ağırlıkta olduğu iki beyit aşağıda gösterilmiştir:

Sehatlar da helâl-âsâ ^çibâdn
Mukassim rızk[ı]dır eklen ve şerbâ (b. 99)

Melekler de me^çâşiden berîdir
Zükûretle unüsetden de turrâ (b. 46)

² "O, tek, bir, yaratılanların rabbidir."

³ "Yeryüzünü ve gökleri yaratan ile."

Hem bir tercüme olması hem de didaktik amaçlı tanzim edilmiş olması hasebiyle eser tasannudan uzak bir hüviyete sahiptir. Ancak Nâtıkî, bazı beyitlerde iştikak, tenasüp, tezat, teşbih, tekrar ve muvazene gibi edebî sanatlarla eserini süsleyerek zenginleştirmiştir. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde aynı kökten türeyen “evsâf” ile “muvassaf”, ikincisinde aynı vezin kalıbına sahip olan “küffâr” ve “füccâr”, üçüncüsünde ise anlamca birbirinin zıddı olan “kebâ’ir” ve “sagâ’ir” kelimelerini bir arada kullanarak sırasıyla iştikak, muvazene ve tezat sanatlarına yer vermiştir:

Kemâl evşâf ile ol zât-ı ‘ âlî
Muvaşşafdır tebeddülde mu‘ arrā (b. 4)

Vü küffâr ile füccâra kab[i]rde
‘ Azâb olsa gerek min mâ te‘ addâ (b. 103)

Kebâ’irden berîdir enbiyâlar
Bilâ-reyb şagâ’irden ‘ amedâ (b. 55)

Yukarıda da zikredildiği üzere Türkçe tercümeyle kaynaklık teşkil eden kaynak eser yani *Kasîde-i Emâlî*, akaid konusunda yazılmış didaktik bir eser olduğu için hâliyle tercümesi de didaktik bir üslupla tanzim edilmiştir. Öğreticilik ve muhatap kitlenin eğitilmesi gayesine matuf olarak tanzim edilen eserin dili de buna göre şekillenmiştir. Nâtıkî de kaynak eserin sahip olduğu bu özelliklere mütenasip bir şekilde tercümesini “Zann eyleme, sakın hüküm eyleme” ve “hazer eyle” gibi ikaz içeren ifadeler yanında “vardır, buyurdu, kıldı, haktır, değildir, denir, denilmez, olur” ve “olmaz” gibi hüküm koyan veya delil belirten ifade kalıplarıyla kaleme almıştır:

Velîkin fâciriñ hem mecmû‘ ma
Olur zann eyleme el-‘ afvü yercâ⁴ (b. 104)

Görinürden degil ma‘ düm şey’ de
Degildir didiler aşhâb-ı aqvâ (b. 95)

Tercümede dikkatleri çeken bir başka üslup özelliği de mütercimmin muhatap aldığı okuyucu kitlesine yaptığı telkinlerin muhataplarında tasdik şeklinde karşılık bulması için tercih ettiği hitap şeklidir. Bu meyanda mütercimmin kullanmış olduğu “cânâ, habîbâ, dilârâ, ey dil, ey birâder, ey ehl-i recâ, ey ehl-i kâmil, ey ehl-i belvâ, ey ahî” ve “ey ehl-i temennâ” gibi hitap şekilleri bu amaca hizmet etme dışında esere samimi bir eda da kazandırmıştır.

Vü taqlîd ehliniñ imân[ı] ey dil
Şahîh ü mu‘ teberdir dindi zîrâ (b. 79)

Ölüm haddinde imân ey birâder
Kabûl olmaz Hudâ ‘ indinde zîrâ (b. 83)

⁴ “Af umut edilir.”

2.3. Çeviri Yazılı Metin

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

⁵ يقول العبد في بدء الأمالي / لتوحيد بنظم كاللالي

1. Feya' du'l-ḥamdu li'llâhi'l-müberrâ⁶
'Ani's-şibhi ve'n-nuḫşâni ṭurrâ⁷

2. Dirin tevḥîd için inşâ'e Rabbî⁸
Ki silkü'd-dürr ber-nazmî muḳaffâ

⁹ إله الخلق مولانا قديم / و موصوف بأوصاف الكمال

3. Ḳadîmdir Ḥâlîḳu'l-eşyâ vü birdir
Vü bâḳîdir Iehü'l-'arşu'l-mu'allâ¹⁰

4. Kemâl evşâf ile ol zât-ı 'âlî
Muvaşşafdır tebeddül den mu'arrâ

¹¹ هو الحي المدبر كل أمر / هو الحق المقدر ذو الجلال

5. Diridir dâ'imâ mevt [ü] seḳamdan
Berîdir nevm-i ḡafletden de ḫaḳḳâ

6. Müdebbirdir umûr-ı ḫalk ṭarrâ
Muḳaddirdir bilâ-'avn u naşârâ

¹² مرید الخیر والشر القبیح / ولكن ليس يرضى بالمحال

7. Odur ḫayr ile her şerriñ mürîd[i]
Velîkin râzî olmaz şerre aşlâ

8. Eger şerri n' için diler dir iseñ
Cevâb oldur ki lâ-yus'elu 'ammâ yef'alu¹³ te'âlâ¹⁴

⁵ [(Allah'ı) birlemek için inciler gibi (parlak olan) bir nazım ile yazının başlangıcında (bu) kul (Ali el-Oşi) der:]

⁶ "Şifa veren Allah'a hamd olsun."

⁷ "Benzerlik ve eksikliğin hepsi hakkında."

⁸ "Rabbim dilerse."

⁹ [Mahlukatın ilahı (olan) Mevlamız, kadim (başlangıcı olmayan) ve kemal sıfatlarla muttasıftır.]

¹⁰ "O, yüce tahtın sahibidir."

¹¹ [O (Allah) diridir. Bütün işleri (planlayıp) yönetendir. O, Hak'tır. (Her şeyi) takdir edendir, azamet sahibidir.]

¹² [(O Allah) hayır ve çirkin (olan) şerri irade eder. Ancak (küfür ve isyan gibi olmaması gereken) muhal(ı yapmağ)a razı olmaz.]

¹³ "O, yaptığından dolayı sorgulanamaz." Enbiya Suresi 23. ayetten iktibas (Enbiya 21/23), (Altuntaş ve Şahin, 2011, s. 354).

¹⁴ Vezin tutarsız.

15 صفات الله ليست عين ذات / و لا غيرا سواه ذا انفصال

9. Şifâtı zâtınıñ ' aynı degildir
Vü ğayrı da degil durur ' umümâ

10. Şifâtıñ cahd ider ' aynı diyenler
Elâ ğayrı diyen *min men tehvâ?*^{16,17}

18 صفات الذات والأفعال طرا / قديمات مصونات الزوال

11. Şifât-ı zât-ı Bârî ke'l-irâdet
Şifât-ı fi' lle *ke'l-ervâhi inşâ*¹⁹

12. Qadîmîdir zevâl irmez ' umümâ
Teğayyürle tebeddül den müberrâ

20 نسمي الله شيئا لا كالأشياء / و ذاتا عن جهات الست خالي

13. Diriz şey 'dir diyü Allâh lâkin
Degil eşyâ gibi hâşâ vü kellâ

14. Zamân ile mekânlardan berîdir
Cihât-ı sitteden de zât-ı Mevlâ

21 وليس الاسم غيرا للمسمى / لدى أهل البصيرة خير آل

15. Degil ismi müsemmaniñ sivâsı
Başîret ehline olmaya ihfâ

16. Müsemmaniñ sivâsıdır dinilür
Hurûf-ı lafz içündür *lâ lema' nâ*²²

23 وما إن جوهر ربي و جسم / ولا كل و بعض ذو اشتمال

17. Degildir Rabbimiñ zât-ı şerîfi
' Araž yâ cevher [ü] yâ cism ü a' zâ

18. Daĥı ba' z u kül ü zû iştimali
Degildir ey aĥî aşfâl hâzâ

15 [Allah'ın sıfatları ne zatı(nı)n aynı(sı) ve ne de zatından ayırık başkası değildir.]

16 "Sevdiğin kimseden."

17 Vezin tutarsız.

18 [(Allah'ın) bütün zat ve fiili sıfatları kadimdir. Yok olmaktan korunmuştur.]

19 "Yaratılmış ruhlar gibi."

20 [Allah'ı -diğer eşyalar gibi olmamak (kaydıy)la- "şey" ve altı yönden münezzehtir olmak (kaydıy)la da "zat" (kelime/eri) ile isimlendirir(ebil)iriz.]

21 [Âl'in en hayır/ısı basiret ehli (olan ehl-i sünnet) yanında, isim(ler onunla) isimlendirilen(ler)in başkası değil (aynısı)dır.]

22 "Manası için değil/manasında değil."

23 [Rabbim ne cevher ve cisim ve ne de küll (bileşik) ve ba'z (parça grubun)a dahil (değil)dir.]

²⁴ وفي الأذهان حق كون جزء / بلا وصف التجزي يا ابن خالي

19. Zih[i]nde haq durur cüz 'üñ vücûdı
Bilâ-vaşfu't-tecezzî añla cānā

20. Vü ğayrı münkasimdir inķisāmı
Qabûl itmez o cüz 'î lâ-tecezzā²⁵

²⁶ وما القرآن مخلوقا تعالى / كلام الرب عن جنس المقال

21. Kelāmıdır anıñ Qur 'ân-ı ' azîm
Vü ekrem ħarf [u] şavtdan mu' arrā²⁷

22. Qadîmdir ħadîş-i maħlûk degildir
Ĥabîb-i Ekrem[e] indirdi vaĥyā

²⁸ ورب العرش فوق العرش لكن / بلا وصف التكن واتصال

23. Cenāb-ı Kibriyā ' arş-ı ' alānıñ
Dirüz fevķindedir lîkin ħabîbā

24. Temekkünle tavaşşuldan berîdir
Anı ħāvî degil ' arş-ı mu' allā

²⁹ وما التشبيه للرحمن وجهها / فصن عن ذاك أصناف الأهالي

25. Müşābihden münezzehdir şıfâtı
Teşābühden muķaddes zāt[ı] ħaķķā

26. Ne kendi bir şey 'e beñzer ne bir şey '
Anıñ vechine ey aşnāf-ı aķvā

³⁰ ولا يمضي على الديان وقت / وأحوال و أزمان بحال

27. Mürür itmez elā üstine sâ' at
Ne ezmān u ne aĥvāl ü ne dünyā

28. Odur ħalk ehlinin ezmān-ı vaķti
Anıñ icādıdır dünyā vü ' uķbā

²⁴ [Dayı oĝlu! Bölünme niteliğinde olmayan (en küçük) parçanın varlığı zihinlerde sabittir.]

²⁵ "Parçalara bölünmeyen bir cüz."

²⁶ [Kur'an (Allah'ın zatı ile kaim olup) mahluk (sonradan yaratılmış) değildir. Rabb'in kelamı söz cinsinden olmaktan yücedir.]

²⁷ Vezin tutarsız.

²⁸ [Arşın sahibi (olan Allah), arşın üstündedir. Ancak yer tutma ve bitişme niteliği olmaksızın.]

²⁹ [Hiçbir şekilde Rahman (olan Allah) için (zat ve sıfat yönünden mahlukatına) benzetme (doğru) olmadı. (Öyle ise) sen Ehl-i sünneti bun(un gibi batıl inanış)lardan korusun!]

³⁰ [Deyyan (Kıyamette herkesin cezasını verecek olan Allah) üzerine hiçbir şekilde vakit, hâller ve zamanlar geçmez.]

³¹ ومستغن إلهي عن نساء / وأولاد إناث أو رجال

29. Nisâ ile veledlerden berîdir
Zükûr olsun veledlerde o ünşâ

30. Ne vâlidir ne mevlûd ol münezzeḥ
Anîñ maḥlûkıdır Meryem ü 'İsâ

³² كذا عن كل ذي عون و نصر / تفرد ذو الجلال و المعال

31. Daḥı zî- 'avn ü nuşretten berîdir
Odur nuşret iden maḥlûka 'avnâ

32. Anîñ emrindedir arz u semāvāt
Hüve 'l-ferdü 'l-eḥad rabbi 'l-berāyâ³³

³⁴ يميت الخلق قهرا ثم يحيي / فيجزئهم على وفق الخصال

33. Odur icād iden maḥlûk-ı cümle
Daḥı ma' dūm iden min ba' di hāzā

34. Yine ba' ş eyleyüp rüz-ı cezāda
İden her bir kese fi' lince i' tā

³⁵ لأهل الخير جنات و نعمى / وللكفار إدراك النكال

35. Şevāb ehline lā-yuḥşā ni' amāt
Virilür cennet ü ḥūrî muṭarrā

36. Heme küffār ile ehl-i nifāka
Cehennemdir maḥarr ey ehl-i belvā

³⁶ ولا يفني الجحيم و لا الجنان / ولا أهلوهما أهل انتقال

37. Fenā irmez cinān ile caḥīme
Mü 'eyyedler durur hāzā vü hāzā

38. Degil ehli de cennāt [u] caḥīmiñ
Min ehli 'l-eşkiyā aşlā vü ḫaṭ' ā

³¹ [İlahım(ız olan Allah) kadınlar(ı), kız ve erkek çocuklar(ı olmak)tan müstağnidir.]

³² [Yine (O) bütün yardımcılarından da müstağnidir. Celal ve yücelik sahibi (olan Allah) tektir.]

³³ "O, tek, bir, yaratılanların rabbidir."

³⁴ [O (Allah) bütün yaratıkları zorunlu olarak öldürür sonra da diriltir ve özelliklerine uygun olarak onları cezalandırır.]

³⁵ [İyilik ehli (olan müminler) için cennetler ve nimetler vardır. Kafirler için de cezaya (cehenneme) kavuşmak vardır.]

³⁶ [Ne cehennem ne de cennetler yok olmazlar. Sakinleri de değişken değillerdir.]

37 يراه المؤمنون بغير كيف / و إدراك و ضرب من مثال

39. Görürler Hâlîk[ı] mü'min olanlar
Bilâ-keyfin ve idrâkin ve nev'â³⁸

40. Dağı darb-ı mişâllerden münezzeh
Mekân ile cihetlerden müberrâ

39 فينسون النعيم إذا رأوه / فيا خسران أهل الاعتزال

41. Cinânîñ ni' metin nisyân iderler
Görince Tañrıyı ni' me'l- 'aţâyâ

42. Bu ni' metle elâ maħrûm olısar
Cemî' -i i' tizâl ehl[i] dirîğâ

40 وما إن فعل أصلح ذو افتراض / على الهادي المقدس ذي التعال

43. 'İbâdın eyü a' mâl ile ' âmil
Kılup eflâh [u] aşlâh itmek aşlâ

44. Ne vâcibdir ne lâzımdır Hudâya
Velîkin faẓl u i' tâdır ileynâ

41 وفرض لازم تصديق رسل / وأملاك كرام بالنوال

45. Dağı her bir resûl [ü] enbiyâya
İnanmağ farz u lâzımdır 'aleynâ

46. Melekler de me' âşîden berîdir
Zükûretle unüşetden de turrâ

42 و ختم الرسل بالصدر المعلى / نبي هاشمي ذو جمال

47. Dağı [ol] Tâ-yı ħatmü'l-enbiyâdır
Diyübilmeğ de lâzımdır ħuşûşâ

48. Bize mürsel odur ħulğ u ħasende
Naẓîrin görmemişdir dâr-ı dünyâ

³⁷ [Müminler Allah'ı, keyfiyetsiz, (hakikatini) idrak (etmek)siz(in) ve bir örne(ğe benzeme)ksiz(in) görürler.]

³⁸ "Keyfiyetsiz, idraksiz ve örneği olmadan."

³⁹ [Allah 'ı gördüklerinde nimetleri unuturlar. Ey Mutezililerin hüsrânı (gelin hâlinizi bir görün)! (veya: Ey (insanlar) Mutezililerin hüsrânı(ndan sakının)!]

⁴⁰ [(Kulları hakkında) en uygun fiil(i yaratmak), yücelik sahibi, (noksan sıfatlardan) münezzeh, (doğru yola) hidayet edici olan (Allah)a farz değildir.]

⁴¹ [Peygamberleri ve (bir takım) ihsan ile mükerrem melekleri tasdik etmek de gerekli bir farzdır.]

⁴² [Peygamberlerin sonuncusu -güzellik sahibi, Haşimi (kabilesinden) nebi (olan) sadr-ı mualla (şanı yücelerin evveli)dir.]

43 إمام الأنبياء بلا اختلاف / و تاج الأصفياء بلا اختلال

49. İmâmü'l-enbiyâdır bî-ḥilâf ol
Vü tâcü'l-aşfiyâdır ol muşaffâ

50. Şefî'ü'l-müznibîn oldur anîndır
Livâ'-i tâc ile ḥavz-ı muḥallâ

44 وبق شرعه في كل وقت / إلى يوم القيامة و ارتحال

51. Vü bâķîdir anîñ şer'-i şerîfi
Cezâ rûzına dek emren ve neḫyâ

52. Bunuñla âmir ü nâhî olisar
Nüzûl itdükde Rûḫu'llâh 'İsâ

45 وحق أمر معراج و صدق / ففيه نص أخبار عوال

53. Vü gerçekdir Rasûl-i kibriyânîñ
Vü ḫaķdır emr-i mi' râcî 'umümâ

54. Anîñ ḫaķķında aḫbâr-ı 'avâli
Daḫı naşş-ı kuvâ ṭab'-dârın? isrâ

46 وإن الأنبياء لفي أمان / عن العصيان عمدا و انعزال

55. Kebâ'irden berîdir enbiyâlar
Bilâ-reybe şaġâ'irden 'amedâ

56. 'Az[i]lden de berîlerdir cemi'an
Nebîlerdir iki 'âlemde ḫaķķâ

47 وما كانت نبيا قط أنثي / ولا عبد و شخص ذو افتعال

57. Nebî olmadı ünsâdan u ḫuldan
Vü kâzibden ü sâḫirden de zîrâ

58. Zükûriyyet ü ḫürr ile emânet
Nübüvvet şartlarındandır dil-ârâ

48 وذو القرنين لم يعرف نبيا / كذا اللقمان فاحذر عن جدال

59. Vü Zü'l-ḫarneyn ile Loḫmân-ı 'âmil
Nebîden mi degiller midir aşlâ

43 [(O) ihtilafsız peygamberlerin önderi, karşılık olmaksızın seçkin/erin tacı.]

44 [O'nun şeriati, kıyamet gününe ve (bütün insanlar ahirete) irtal edene kadar, her zaman bakidir.]

45 [Miraç işi gerçek ve doğrudur. Çünkü o hususta yüce haberlerin nassı vardır.]

46 [Peygamberler kasten isyan ve (peygamberlik rütbesinden) azledilmekten de emniyet içindedirler.]

47 [Kadın, köle ve çirkin bir fiilde bulunan şahıs asla peygamber olmamıştır.]

48 [Zülkarneyn nebi olarak bilinmemektedir. Lokman da. Öyle ise (bunların peygamber oldukları hakkında) münakaşa yapmaktan sakın.]

60. Taḥaḳḳuḳ olmadı lecc-i ḥaṭardan
Ḥazer eyle budur aḳvāl-i aḳvā

⁴⁹ وعيسى سوف يأتي ثم يتوي / لدجال شقي ذي خبال

61. O Deccāl-i la'îni ḳatlı idiser
İnüp gökden yire elbetde 'İsā

62. Daḥı nişān ḳıyāmetden Rasūlūñ
Ḥaber virdükleri ḥaḳdır cemī' ā

⁵⁰ كرامات الولي بدار دنيا / لها كون فهم أهل النوال

63. Maḳāmāt-ı velī ḥaḳdır ve anlar
Kerāmāt ehlidir fī-dār-ı dūnyā

64. Nevāl ehli de anlardır sa' ādet
Olarıñdır feṭūbā ṣümme ṭubā⁵¹

⁵² ولم يفضل ولي قط دهرا / نبيا أو رسولا في انتحال

65. İrişmez rütbeti rüsl [ü] nebīye
Velīler rütbesi ḳadren ve faẓlā

66. Cemī' -i evliyālardan nebīniñ
Birisi ekmele ü efdāldir evlā

⁵³ وللصديق رجحان جلي / على الأصحاب من غير احتمال

67. Vü aşḫāb[ı] vü encāb[ı] velīniñ
Vü faẓlı Ḥazret-i Şiddīḳ a' lā

68. Vü Şiddīḳ Ḥazret-i Ṭāi'l-mümecced
Şehāvet kāmı ebu'l-cūd u 'aṭāyā

⁵⁴ وللفاروق رجحان و فضل / على عثمان ذي النورين عالي

69. 'Ömerdir ba' de hāzā ḥayru'l-aşḫāb
Vü ḥayru'l-evliyā' şarḳen ve ḡarbā

70. Şehāvet bahırır ol şāh-ı 'ādil
Kerāmet berridir 'arzen ve ṭulā

⁴⁹ [İsa yakında gelecektir. Sonra o hile sahibi, şaki Deccal'i helak edecektir.]

⁵⁰ [Dünya evinde velinin kerametleri (hak ve) sabittir. Çünkü onlar (Allah'ın özel) lutf(un)a ehildirler.]

⁵¹ "Ne mutlu (sana), ne mutlu!"

⁵² [Hiçbir veli, hiçbir zaman derece bakımından, nebi ve resulden üstün olmadı.]

⁵³ [(Ebu Bekir) Şiddik'in ashab üzerine -(başka) bir ihtimal olmaksızın- açık bir üstünlüğü vardır.]

⁵⁴ [(Ömer) el-Faruk için, (peygamberimizin iki kızı ile evlenerek) iki nur sahibi (olan) yüce Osman'a üstünlük ve fazileti vardır.]

⁵⁵ وذو النورين حقا كان خيرا / من الكرار في صف القتال

71. ‘Ömerden şoñra aşhâb-ı velîniñ
Faz[î]li Hâzret-i ‘Oşmândan eşķâ

72. Mürüvvet kânıdır hilm ü hayâdır
Te‘âlâ kıadri a‘lâ min Süreyyâ⁵⁶

⁵⁷ وللكرار فضل بعد هذا / على الأغيار طرا لا تبال

73. ‘Alî ibni Ebi Tâlibdir ebzel
Fazîl-i evliyâ ‘ilmen ve kıadrâ

74. Şecâ‘ atde nazîriñ görmemişdir
O şîr-i bâzmiñ a‘lâ vü ednâ

⁵⁸ وللصديقة الرجحان فاعلم / على الزهراء في بعض لخالل

75. Vü Zehrâdan elâ Şiddîķa râciḥ
Vü bildi ba‘zî ḥaşletde fużalâ

76. Vü ba‘zılar did[i] birbir[i] ile
Birâder[ler] fazîletde müsâvâ

⁵⁹ ولم يلعن يزيدا بعد موت / سوى المكثار في الإغراء غال

77. Vü la‘net kıılmadı kimse selefden
Yezîde rihletinden şoñra illâ

78. Şular kııldı ki ifsâd u ta‘aşşub
Vü tahriż eylediler na‘te ciddâ

⁶⁰ وايمان المقلد ذو اعتبار / بأ نواع الدلائل كالنصال

79. Vü taķlîd ehliniñ îmân[ı] ey dil
Şahîḥ ü mu‘teberdir dindi zîrâ

80. Niçe vâziḥ delâ’il var Nebîden
Eger taḥķîķ ise taķlîd cez mâ

⁵⁵ [İki nur sahibi (Hz. Osman) savaş saflarında cengâver (olan Hz. Ali) den de gerçekten üstündü.]

⁵⁶ “Süreyya yıldızından daha yüksek.”

⁵⁷ [Bun(lar)dan sonra cengâver (olan Hz. Ali’nin) de diğer (sahabi)lerin tümü üzerine fazileti vardır. (Bunun dışındaki görüş/ere) aldırma!]

⁵⁸ [Doğru sözlü (olan Hz. Aişe) için de bil ki, bazı özelliklerde (Fatımatu’z)-Zehra’ya (olan) üstünlüğü vardır.]

⁵⁹ [Yezid (b. Muaviyeyi) ölümünden sonra çok konuşup haddi aşandan başkası lanetlemedi.]

⁶⁰ [Mukallid (taklitçin)in imanı -temren gibi (keskin) çeşitli deliller ile- muteberdir.]

وما عذر لذي عقل بجهل / بخلاق الأسافل والأعال⁶¹

81. Vü zû-‘ aqla cehâlet ‘ özr olmaz
Be-*Hallâku ’l-arâzi’ ve ’s-şüreyyâ*⁶²

82. Bizi halk eyledi kim birliğine
İnanup bilürüz kavlen ve fi‘ lâ

وما إيمان شخص حال يأس / بمقبول لفقد الامتثال⁶³

83. Ölüm haddinde imân ey birâder
Qabûl olmaz Hudâ ‘ indinde zîrâ

84. Ezelden imtişâl ma‘ düm idi
O demde imtişâl olmaz bi-hâzâ

وما أفعال خير في حساب / من الإيمان مفروض الوصال⁶⁴

85. Edâsı farz olan ef‘âl-i şâlih
İmânîñ ‘ aynı zann itme habîbâ

86. Şalât u şavm u hacc-âsâ ‘ ameller
İmânîñ ğayrıdır lâ-şekke fîhâ⁶⁵

ولا يقضى بكفر و ارتداد / بعهر أو بقتل و اختزال⁶⁶

87. Zinâ vü kıatlı ü nehb ü mazlemeyle
Kişiniñ küfrine hüküm olmaz illâ

88. Helâldir ‘ add idüp işlerse ol dem
Aña kâfir dinür in-tâbe yencâ⁶⁷

ومن ينو ارتدادا بعد دهر / يصر عن دين حق ذا انسلال⁶⁸

89. Vü dîninden kimesne irtidâda
Zamândan şoñra niyyet kılsa ‘ amdâ

90. O dem dînden çıkup olur ol [cuḥûd]
Eger biñ yeksere? mev‘ûd u ‘alâ

⁶¹ [Akıl sahibi için alçakları ve yüksekleri (yerleri ve gökleri) yaratamı bilmemek özür değildir.]

⁶² “Yeryüzünü ve gökleri yaratan ile.”

⁶³ [(İnançsız) bir şahsın sıkıntı hâlindeki imanı -(önceden Allah’ın emrine) boyun eğmeyi kaybettiğinden- makbul değildir.]

⁶⁴ [(Oruç, zekat, namaz vs. gibi) yerine getirilmesi farz olan hayırlı fiiller imandaki hesaba dahil değildir. (Yani amel imanın parçası değildir.)]

⁶⁵ “Onda şüphe yok.”

⁶⁶ [(Bir Müslümanın) zina etme veya (adam) öldürme ve(ya) suç işleme sebebiyle kafir olduğuna ve dinden çıktığına hükmedilemez.]

⁶⁷ “Tövbe ederse kurtulur.”

⁶⁸ [Kim (inandıktan) bir zaman sonra dinden çıkmayı niyet ederse (o anda) Hakk’ın dininden sıyrılmış olur.]

⁶⁹ ولفظ الكفر من غير اعتقاد / بطوع رد دين باغتفال

91. Vü elfāzu'l-küf[ü]r bî-i' tiḳād[en]
Küf[ü]rdür lehv ile söylerse illā

92. Eger ikrāh ile söylerse mürted
Dinilmez muṭma'indir ḳalb zîrā

⁷⁰ ولا يحكم بكفر حال سكر / لما يهذي ويلغوا بارتجال

93. Sek[i]r hâlinde elfāz-ı küf[ü]rüh
Telaffuz ideniñ küfrine cānā

94. Şaḳın hükm eyleme ol mübtelāniñ
Söz[i] hezy [ü] laḡ[ı]vdir kendi rüsvā

⁷¹ وما المعدوم مرئيا و شيئا / لفقه لاح في يمن الهلال

95. Görinürden degil ma' düm şey' de
Degildir didiler aşḫāb-ı aḳvā

96. Velîkin i' tizāl ehli görünür
Vü şey'dir didiler ma' düm ḥāşā

⁷² وغيران المكون لا كاشيا / مع التكوين خذه لاكتحال

97. Vü tekvînle mükevven ikisi bir
Degildir ey aḫî tekvîn zîrā

98. Şifâtıdır Ḥudā-yı zü'l-celāliñ
Ḳadîmdir zā'il olmaḳdan müberrā

⁷³ وإن السحت رزق مثل حل / وإن يكره مقالي كل قال

99. Şeḫatlar da ḫelāl-āsā' ibādın
Muḳassim rızḳ[ı]dır eklen ve şerbā

100. Ḥudā erzāḳ taḳsîm eylemişdir
Kişi rızḳını yir *mādām ḫayyā*⁷⁴

⁶⁹ [İnkâr (sayılan bir) sözü -(ona) inanmaksızın olsa bile- (arzu ve) istekle (söylemek) gafletle dini reddetmektir.]

⁷⁰ [Sarhoşluk hâlinde (kişinin) açıkça hezeyan ve boş sözleri sebebiyle küfrü ile hükmedilmez.]

⁷¹ [Yok (olan) görülmez ve (ona) şey de denmez. (Bu iddiaya) mübarek hilalde (güneşten aldığı ışık vasıtasıyla değişerek) ortaya çıkan (durumu) delildir.]

⁷² [Mükevven (icad edilen) ile tekvin (icad eden) ayrı ayrı (şeyler) olup bir şey gibi değildir. Bu sözü (gözüne) sürme yap.]

⁷³ [Haram da he/al gibi rızıktır. Her ne kadar (Ehl-i sünnete) buḡz eden (Mutezile) benim bu sözümü çirkin görse de.]

⁷⁴ "Hayatta olduğu müddetçe."

75 وفي الأجداث عن توحيد ربي / سيلى كل شخص بالسؤال

101. Kab[i]rde Tañrıdan d̄inden Neb̄iden
Şorulur ādem oğlanına illā

102. Şeh̄iddir r̄usle cum^ç a günlerinde
Ölen mü 'minlere mebt̄una lā lā

76 وللکفار والفساق بعضا / عذاب القبر من سوء اعدال

103. Vü küffār ile füccāra kab[i]rde
‘Azāb olsa gerek min mā te^ç addā

104. Vel̄ikin fāciriñ hem mecmū^ı ina
Olur zann eyleme el-^çafvü yercā^ı77

78 دخول الناس في الجنات فضل / من الرحمن يا أهل الأمالي

105. H̄udādan faẓl-ı i^ç tādır ‘ibāda
Duḥūl-i cennete ey ehl-i recā

106. ‘Ameller m̄ucib-i cennet degildir
Sebeb-i sa^ç y idiñ esbāba ḥadā

79 حساب الناس بعد البعث حق / فكونوا بالتحرز عن وبال

107. Vü ba^ç de 'l-ba^ç s̄i⁸⁰ her bir şahsa Bārī
Su 'āl ider cemi^ç -i r̄usle ḥaḫḫā

108. Vü emlāke vü şıbyāna vü tıfla
Vü ḥayvāna vü cinne şāta naşḥā

81 ويعطى الكتب بعضا نحو يمنى/ وبعضا نحو ظهر والشمال

109. Vü i^ç tādır -i kütüb ḥaḫḫdır kitābı
Virilür mü 'mine şağından ammā

110. Diger fessāka şoldan ehl-i küfre
Qılınur arḫası ardında i^ç tādır

75 [Kabirlerde her şahıs Rabbimin birliğinden soru ile imtihan olunacaktır.]

76 [Kafir ve buğza uğramış günahkârlar için -kötü fiillerinden dolayı- kabir azabı vardır.]

77 "Af umut edilir."

78 [Ey (yaptıkları amellerin sevabını) umanlar! İnsanların cennete girmeleri Rahman (olan Allah)ın lütfundan (olup yaptıkları amellerinden dolayı değil)dir.]

79 [(Yeniden) dirildikten sonra insanların hesap(a çekilmeler)i haktır. Öyle ise günah işlemekten kaçınınız.]

80 "Dirildikten sonra"

81 [Kitaplar (amel defter/eri) bazan sağ taraftan bazan da arka ve sol taraftan verilir.]

82 *و حق وزن أعمال و جري / على وتن الصراط بلا اهتبال*

111. Vü vezn-i hağdır a' mālîñ vü metni
Şırâţ üzre mürür itmek de hağğā

112. Vuḥūzu'l-enbiyā hağdır 'umūmā
Büyükdür cümlesinden havz-ı Tāhā

83 *ومرجو شفاعة أهل خير / لأصحاب الكبائر كالجبال*

113. Kebā'ir ehline aşḥāb-ı ḥayrîñ
Şefā'at kılmāsı mercūdur aşfā

114. Daḥı aşḥāb-ı incāb-ı velīden
Şefā'at vardır ey ehl-i temennā

84 *وللدعوات تأثير بليغ / وقد ينفيه أصحاب الضلال*

115. Du'ālarda niçe te'sîr-i vāfî
Mübeyyedir ki *reddātü'l-belāyā*⁸⁵

116. Vü mevtāniñ du'ādan intifa'ı
Gibi *ud'ı*⁸⁶ buyurdu Tañrı zîrā

87 *ود نيانا حديث و الهيولى / عديم الكون فاسمع باجتذال*

117. Ve dünyānā Kerîm ü Zü'l-celālîñ
İcādıdır u *yüfnā ba'de hāzā*⁸⁸

118. Mekānsızdır işit ey ehl-i kāmîl
Ki olmaz hiç cihāt-ı sitte ḥāşā

89 *وللجنات والنيران حق / عليها مر أحوال حوال*

119. Vü cennāt u caḥîmîñ varlığına
Muḳarrer ya'nı Ḥallāḳu'l-berāyā⁹⁰

120. Cinān[ı] mü'mine küffāra nārı
Yaradup sâbıḳan kıldı müheyyā

82 [Amellerin tartılması ve sırat üzerinden geçmek de yalansız bir gerçektir.]

83 [İyilerin, dağlar gibi büyük günah sahipleri irin (yapacakları) şefaath(ler)i ümit edilir.]

84 [Duaların açık bir etkisi vardır. Delalet sahipleri ise onu nefyetti.]

85 "Felaketleri defeden şeyler."

86 "O, Hayy (daima diri) olandır, O'ndan başka ilah yoktur. Dini (yalnızca Allah'a) halis kılanlar olarak O'na dua edin. Hamd âlemlerin Rabbine mahsustur." anlamındaki ayetten iktibas, Mü'min Suresi 40/65.

87 [Dünyamız sonradan meydana gelmiştir. Heyula (denen alemin ilk maddesi diye bir şey de) yoktur. (Bunları) sevinçle dinle!]

88 "Bundan sonra, yok olacak."

89 [Cennetler ve cehennem vardır. Onlar üzerinde nice yıllar gelip geçti.]

90 "Kâinatın yaratıcısı."

⁹¹ وذو الايمان لا يبقى مقبما / يشوم الذنب في دار اشتعال

121. Muvaḥḥidî'n mü'ebbed ḳalmayısar
Cehennemde *bimā ecnā ve eznā*⁹²

122. Ne deñlü tevbesi fevt itse idi
Çıḳar elbetde *lā-yübḳā muḳīmā*⁹³

⁹⁴ لقد ألبست للتوحيد نظما / بديع الشكل كالسحر الحلال

123. Giyürdüm 'avn ile tevḥide nazmen
'Acā'ib dürr ü cevherler ser-ā-pā

124. Feraḥdır ḳıla ḥaḳḳā i' tiḳādı
Şafādır dilde bu nazm-ı muḳaffā

⁹⁵ يسلي القلب كالبشرى بروح / ويحيي الروح كا الماء الزلال

125. Müsellīdir dil-i maḥzūn rıfḳan
Dirildir ḳalbi mā'-i zezem-āsā

126. Vü münḳızdır ḳalālet mühlükinden
Vü mer'îdir ṭarîḳ-i Ḥaḳ ileynā

⁹⁶ فخوضوا فيه حفظا واعتقادا / تنالوا جنس أصناف المنال

127. İdüp hıfzında sa'y-i ictihāda
Zamîr-i ḳalb taḥūr eyleñ bi-hāzā

128. İrsiz devlet-i dār-ı beḳāya
Olursuz maḫzar-ı luṭf [u] 'aṭāyā

⁹⁷ وكونوا عون هذا العبد دهرا / بذكر الخير في حال ابتهاج

129. Vü 'avn eylen bu 'abd-i mübtelāya
Du'ā-yı ḥayr ile sırnan ve cehrā

130. Ḳabūline sebebdir du'ānıñ
Recā 'indinde zıkr-i elf tereccā

⁹⁸ لعل الله يعفوه بفضل / ويعطيه السعادة في المال

131. Ḥudā 'afv eyleyüp cürm ü ḥaṭāyı
Sa'ādet baḫş ide luṭfan [ve] fazlā

⁹¹ [İman sahibi, günahın(ın) kötülüğü sebebiyle cehennemde ebedi kalmaz.]

⁹² "Yaptıkları ve yapacakları yüzünden."

⁹³ "Bâkî olarak kalmaz."

⁹⁴ [(Allah'ın birliğini bildiren) tevhid (ilmin)e sihr-i helal gibi şekli çok güzel bir nazım (elbisesi) giydirdim.]

⁹⁵ [(Bu nazım), kalbi müjde gibi bir ferahlık ile teselli eder. Ruhu da tatlı su gibi diriltir.]

⁹⁶ [Öyle ise o nazma ezberleyerek ve inanarak dalınız ki iyilik sınıflarının türüne nail olabilirsiniz.]

⁹⁷ [Tazarru (ve niyaz) hâlin(iz)de uzun bir süre bu kula hayırlı anışla yardımcı olunuz.]

⁹⁸ [Umulur ki Allah fazlı ile onu affeder ve ona gelecekte (ahirette) mutluluk verir.]

132. Sa'âdet devleti dâr-ı beḳâdır
Cihâññ devletin dirseñ ki rü'yâ

⁹⁹ و ان الدهر ادعوكنه وسعى / لمن بالخير يوما قد دعالى

133. Vü ḫayr ile beni her kim añarsa
Ḥudâ 'afv eyleye cürmin 'umûmâ

134. Daḫı maḳşûd-ı mâ-fi'l-bâle nâ'il
Ḳıla ḫayr ile fi'd-dünyâ vü 'uḳbâ

¹⁰⁰ سردت قصيدة في اهل دين / من التوحيد بخير من مثال

135. 'Aḳâ'idde mişâlınden ḫay[ı]rlı
Naz[ı]mdır i' tıḳâd ehline ṭurrâ

136. Düzülmüş silk-i cevher gibi lafzen
Vü ma'nâ mevc urur mânend-i deryâ

137. Tamâm oldu bu nazm-ı müstekânım
Bi-'avn-i Ḥazret-i Bârî te'âlâ

138. Mu'âdimde baña zuḫrı mü'eccel
Ḳıla bi'l-müctebâ ḫayru'l-berâyâ

Temmeti'r-Risâletü'l-Bed'ül'-Emâlî fî-yedi Nâtık bin İshâḳ ḡafera'llâhu
lehümâ ve's-sâ'irihum fî-Ḳaşabati'l-Ḳa'irmânî (?)

Sonuç

Ali b. Osman b. Muhammed el-Üşî tarafından Mâtüridiyye akaidine dair Arapça kaleme alınan *Kasîde-i Emâlî*'nin şimdiye kadar bilinen 13 adet Türkçe tercümesine bu çalışma vesilesiyle bir yenisi daha eklenerek toplam sayı 14'e çıkarılmıştır. Son dönem divan şairlerinden Ardahanlı Ahmed Dursun Nâtıkî'ye ait olan bu manzum tercümenin şimdilik bilinen yegâne yazma nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi İbn Mirza Koleksiyonunda yer alan 63 numaralı risalenin 27b-34a sayfalarında kayıtlıdır.

Tercüme tarihi meçhul olan eserde, Arapça 68 beyit ikişer beyit hâlinde Türkçeye tercüme edilmiştir. *Kasîde-i Emâlî* gibi aruzun hezec bahrinin "mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün" kalıbıyla nazmedilmiştir. Tercüme beyitler, sadece reviden oluşan mücerred kafiyeyle tanzim edilmiş olup kendi içlerinde "xa xa" şeklinde kafiye şemasına sahiptir.

Tercümede kaynak metindeki kelime veya ibarelerin birebir karşılıklarının verildiği lafzî tercümenin izlerine rastlanmakla birlikte, daha çok kaynak metnin manasının hedef dile aktarımının yapıldığı manevî (tefsirî) tercüme yöntemi tercih edilmiştir. Mütercim, tercüme türündeki birçok eserde olduğu gibi Türkçe karşılık bulmakta zorluk çektiği bazı Arapça kelimeleri ya aynen kullanmış ya da bunların müştaklarını tercih etmiştir. Yine birtakım Arapça

⁹⁹ [Ben bütün gücümle devamlı (olarak) bana bir gün (bile olsa) dua edene dua ediyorum.]

¹⁰⁰ [Tevhitte en hayırlı bir örnek olarak din ehli/dindarlar hakkında bir kaside serdettim.]

mısra, ibare ve söz kalıplarını bünyesinde barındırması, eserin dikkat çekici dil özellikleri arasında yer alır. Söz konusu bu kullanımlar, yer yer eserin dilinin ağırlaşmasına sebep olmuştur.

Eser, akaid sahasında birtakım nasların toplum nezdinde benimsenmesi amacıyla tanzim edilmiş olması hasebiyle her ne kadar tasannudan uzak olsa da gerek iç yapı gerekse dış yapı itibarıyla oldukça sağlamdır. Müterciminin hem şair hem de şarih olması hasebiyle aralarındaki anlam münasebetleri de gözetilerek beyitlerdeki kelimeler birbiriyle başarılı bir şekilde meczedilmekle kalınmamış, aynı zamanda farklı çağrışımlara kapı aralanacak şekilde kullanılmıştır. Bütün bunların yanında esere canlı bir üslup ve samimi bir edanın hâkim olduğu görülmektedir. Bunda mütercim tarafından verilmek istenen mesajların hedef kitlede daha hızlı karşılık bulmasına matuf olan gayenin öncelenmiş olmasını göz ardı etmemek gerekir.

Netice itibarıyla sahip olduğu bütün bu özelliklerle birlikte bu manzum tercüme, 19. yüzyılda âlimliği yanında şairliğiyle de dikkatleri üzerine çekmiş çok yönlü bir şahsiyetin kaleminden sadır olması yanında, *Kasîde-i Emâlî*'nin Türkçe manzum tercümelerine yeni bir halka teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Kaynakça

- Ahterî, Mustafa bin Şemseddin Karahisarî (1310). *Ahterî-i kebîr*. Matbaa-yı Âmire.
- Akçay, A. İ. (2011). *Türk edebiyatında manzum akâidnâmeler. İnceleme metin*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Altuntaş, H. ve Şahin, M. (2011). *Kur'ân-ı Kerîm meâlî*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bed'ü'l-Emâlî*. Süleymaniye Kütüphanesi, İbn Mirza Koleksiyonu, No. 63-6.
- Çöğenli, M. S. (2005). 'Âlî b. Osmân el-Oşî'nin (ö. 575/1179?) el-emâlî isimli manzum risâlesi ve Türkçe'ye çevirisi. *EKEV Akademi Dergisi*, 9(22), 177-184.
- Demir, G. (2017). Kudsî'nin şerh-i kasîde-i emâlî'si. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 325-365.
- Devellioğlu, F. (2011). *Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe lûgat*. Aydın Kitabevi.
- Erkal, A. (2002). Ahmet Dursun Nâtıkî ve divanı üzerine. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 127-137.
- Erkal, A. (2013, 07 Nisan). Nâtıkî, Ahmed Dursun. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/natiki-ahmed-dursun>
- Güler, M. (2022). Sâbir'in manzum kasîde-i emâlî tercümesi: Subha-ı sıbyân. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (9), 239-261.
- Gıynaş, K. A. (2022). *Nâtikiyye (kürrâse-i nâtıkî) manzum sözlük şerhi*. Paradigma Akademi.
- İlhan, M. (2016). *Kasîde-i emâlî'nin türkçe tercümeleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Kaplan, Y. (2021). Fazlî ve manzum kasîde-i bürde tercümesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 25(1), 66-89.
- Kaplan, Y. (2024). Mehmed Sa'îd Efendi'nin manzum kasîde-i emâlî tercümesi: Tevhîdnâme. *Kültürk*, (9), 97-123.
- Kılavuz, A. S. (1989). Akaid. *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, (C. 2, s. 212-216). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Özbek, D. (1994). el-Uşî ve 'kasîdetü'l-emâlî. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (5), 261-308.

- Özervarlı, M. S. (1995). el-Emâlî. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (C. 11, s. 73-75). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şimşek, Ş. (2020). Nâtıkî'nin takrîzâtı ebyâti muhtasari't-telhîs adlı eseri. *Diyanet İlmî Dergi*, 56, 601-618.
- Yazar, S. (2011). Amasyalı Seyyid Hüseyin Efendi ve manzum kasîde-i bürde tercümesi. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 145-187.
- Yılmaz H. (2016). Kur'ân meali bağlamında harfî tercüme ile tefsirî tercüme türü arasında bir mukayese. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 1-18.